

zvítězili obrovskou většinou liberálové, čímž imperialistické a ochrannářské plány, arci jen dočasně, byly odsunuty.

§ 13. Obchodní politika Francie.

I. Ve Francii počíná státní obchodní politika již také stoletím 16. Obchodní smlouvou s Tureckem z r. 1535 snažil se král František I. odníti italským městům monopol plavby levantské, Marseille měla vstoupiti na místo Janova. Později účastnila se Francie svými privilegovanými společnostmi plavby atlantské, pozbyla však do r. 1815 svých starších osad válkami.

Větších úspěchů došel merkantilismem francouzský průmysl. V 18. stol. dobyli francouzští králové Lyonu obchodní posici, kterou dosud v obchodě flandersko-italském zaujímala Ženeva, a v 16. stol. přidruženo k tomu hedvábnickým průmyslem i průmyslové postavení, jaké měl dosud Janov a města italská. Zruční mistrí lákáni do země privilegii. Dočasné skvělé období francouzského průmyslu počíná Colbertem (1661—1683).

Aby se v zemi zřídily všechny manufaktury, jejichž výrobky dosud byly přiváženy z ciziny, Colbert povolával do Francie dovedné dělníky železářské z Norimberku, punčochářské z Anglie, výrobce zrcadel z Benátek, soukeníky z Holandska, zřizoval vzorné státní továrny na porcelán (Sèvres), čalouny (Beauvais), gobeliny a j., vydával výrobní reglementy pro řadu odvětví (v 17 letech asi 44 řády výrobní), celní tarif pro množství přerůzných předpisů nepřehledný byl jím r. 1664 zjednodušen a r. 1667 podstatně zvýšen (zvl. na sukna holandská, anglická a španělská), což vedlo k obchodní válce s Holandskem. Avšak již Colbertovi neměla býti ochranná cla leč berlami, jež mají býti co nejdříve odhozeny, a průmysl má choditi po vlastních mohách, a uvnitř země měla býti tržební svoboda a rovnost. Obchod vnitřní i vnější kladen Colbertem na roveň, vedle průmyslu a obchodu nezanedbáváno však ani zemědělství (péče o chov dobytka, o lepší kulturu lesní a vinnou, o regulace a odvodňování).

Za největší podporu obchodu pokládal Colbert jednak dobrou výchovu obchodníků (r. 1663 založil v Dieppe école d'hydrographie, mladí obchodníci vysíláni do ciziny, zejm. do Smyrny a Cařihradu, aby se naučili jazykům, v Paříži zřízeno établissement de la chambre des assurances, prototyp dnešních komor obchodních a soudů živnostenských), jednak i svobodu

a bezpečnost a posléze povznesení plavby námořní, péči o dobré silnice a průplavy. Na severu Dunquerque, na jihu Marseille prohlášeny za svobodné přístavy, z Holandska povolání stavitelů lodí, za lodě v tuzemsku vystavěné placeny prémie. Vskutku počet lodí (i válečných) za Colberta celkem asi zdesateronásoben, Francie byla za něho v držení nejmohutnějšího loďstva a rozšířena i francouzská država koloniální. Všechno, svoboda i podpora, arci jen pro obchod francouzský, heslem jeho bylo *l'expulsion entière des étrangers, la liberté entière aux marchands français et la suppression de toutes taxes sur les marchandises*. Jeho soustava pokládá se dosud za »nejlepší vydání« merkantilismu; jeho nástupci však záhy pravý colbertismus přepjali, zkompromitovali a zničili.

II. V 18. stol. *fysiokraté* se svým učením o neproduktivnosti obchodu i průmyslu a o výrobě prvotné jakožto výhradním zdroji blahobytu národa, i jako zásadní hlasatelé tržební svobody v odporu proti průmyslovětržební politice merkantilismu doporučovali, aby uvolněn byl vývoz plodin zemědělských a neztěžován přívoz tovarů, aby se tak ceny obilní zvýšily a ustálily i aby se nezdrazovaly životní potřeby výrobcům zemědělským. Vlivem jejich sice skutečně svoboda tržby obilní opětně (v l. 1763 a 1764 a znovu *Turgotem* r. 1774) zavedena, vždy však dost záhy zase odvolána. R. 1786 uzavřela Francie, za níž vedl vyjednávání proslulý *fysiokrat Dupont de Nemours*, s Anglií první liberalistickou smlouvu, t. zv. *Edenovu*, která snížením dovozných cel pro anglické tovary na 12—15 procent (fakticky pro nízké celní odhady zboží na 5—6 proc.) hodnoty těžce postihla textilní průmysl severní a severovýchodní Francie. Všeobecným celním tarifem z r. 1791 pak provedeno další uvolnění tržebních styků, odstraněna veškerá *cla* a provedeno poprvé celní ujednání celé Francie. Když vypuknutím války r. 1793 proti Anglii smlouva *Edenova* byla zrušena, Francie vrátila se k prohibici, ba *Napoleon I.* dekretem dne 21. srpna 1806 v Berlíně vydaným — v odpověď na britské prohlášení *blokády* celého pobřeží severofrancouzského od Brestu až k ústí Labe — prohlásil, prý jako důsledek přirozeného práva potírati nepřítelů týmiž zbraněmi, *blokádu britských ostrovů*. Všechn obchod a všechna korespondence s nimi i všechn obchod s anglickým zbožím zakázán, každý anglický poddaný v zemích francouzských nebo spojeneckých postižený prohlášen za

válečného zajatce a všechno anglické zboží za »dobrou kořist« (bonne prise), jakékoliv lodě přicházející přímo z Anglie nebo z anglických osad do přístavů francouzských nebo spojeneckých měly býti konfiskovány. Státy na Francii závislé (Španělsko, Neapolsko, Holandsko atd.) a r. 1807 i Prusko, Rusko a Dánsko a r. 1809 i Švédsko a Rakousko musely se připojiti, a tak provedena proti Anglii blokáda celé pevniny evropské (blocus continental, Kontinentalsperre).

Na stejně příkrá odvetná opatření Anglie odpověděl Napoleon r. 1807 novým zostřením; jenom pro americké lodě povolily Anglie i Francie výjimky. Účinnost blokády podlamována ovšem hlavně obrovským podloudnictvím, které Anglii z Helgolandu, Malty a j. v největších rozměrech bylo pěstováno, i libovolnými licencemi od francouzských celníků na dovoz anglického zboží povolovanými. Laxní provádění blokády Ruskem bylo hlavní příčinou války z r. 1812, jejíž výsledek a potomní pád Napoleonův přivodil od r. 1813 shroucení celého systému. Blokáda umožnila na kontinentě umělý vznik a dočasný zdar četných závodů a průmyslů, jimž dosud konkurence anglická nedala vzniknouti (řepní cukrovarství, výroba sody a j.), za to však tím osudnější spousty způsobil opětný příval dlouho zadržované soutěže anglické na trzích kontinentálních.

Francie však i po restauraci (v celním tarifu z r. 1816) setrvala při tuhé ochraně, ano téměř prohibici, vůči Anglii i veškeré cizině a krise agrární z let 1820tých zostřila i dovozní cla obilní. Všechna odvětví výdělková, zemědělství jako průmysl, měla býti chráněna clem proti soutěži zahraniční (t. zv. solidarita ochrannářských zájmů) a se zájmem podnikatelským družil se i fiskální zájem na výnosu celním pro stát. Od r. 1830 červencová monarchie Ludvíka Filipa, opírající se ne již jako Bourboni předem o zemědělce, nýbrž o velkopřmysl, snížila sice alespoň cla obilní, ale v l. 1840tých celní ochrana znovu zostřena. Liga založená po anglickém vzoru r. 1846 ve Francii plamenným bojovníkem za tržební svobodu Fr. Bastiatem, zanikla.

Teprv Napoleon III., podnícen i úspěchem světové výstavy v Paříži r. 1855, přál v obchodní politice směru liberálnějšímu a chtěl i z politických důvodů upravití snesitelněji zejm. obchodní styky s Anglií. Když se mu nepodařilo prosadit v zájmu exportujícího zemědělství, zejm. vinařů v jižní a řepařů v severní Francii,

liberálnější celní reformu vnitřním zákonodárstvím francouzským pro odpor velkopřmyslových beati possidentes, zejm. v senátě, učinil do francouzské prohibiční politiky průlom obchodními smlouvami, které jakožto akty zahraniční politiky spadaly v jeho práva panovnická.

V »Cobdenově smlouvě« z 23. ledna 1860 (hlavní vyjednavatelé za Anglii vůdce manchesterské strany Richard Cobden, za Francii Michel Chevalier) zavázala se Anglie jaksi k posledním, závěrečným opatřením své rychle pokračující svobodnětržební politiky, ke snížení cel na víno a ke zrušení četných jiných cel přívozních, zejm. průmyslových, k připuštění zboží v Anglii zdaněného za clo jen ve výši daně a k úplnému uvolnění vývozu uhlí. Francie odstranila za to všeliké zákazy dovozu a zavázala se k daleko pronikavějšímu snížení cel, než by byly přivolily francouzské sbory zákonodárné, podrževši nicméně stále nanejvýš účinnou soustavu ochrannou o hodnotná cla se opírající (cla neměla převyšovati 30 procent, později 25 procent hodnoty zboží, fakticky činila jen asi 15 procent), později (r. 1860 a 1862) sníženy však i autonomní sazby celní a r. 1866 i výsady francouzského loďstva při plavbě pobřežní i přírážky vlajkové a překladištní.

III. Francie byla střediskem i pro další rozvoj tarifních smluv. Kdežto Anglie upustila od dalších smluv tarifních a zevšeobecnila ústupky Francii poskytnuté prostě i pro jiné země, Francie otevřela se prozatím jen pro výrobky anglické a vynutila další úmluvy s jinými státy tím, že proti nim užívala starého tarifu prohibičního, dokud se rovněž neodhodlaly k ústupkům a vázáním celním. Tak došlo k celním smlouvám Francie s Belgií, Švýcarskem, Itálií, německými státy, se Švédskem a Norskem, se Španělskem, r. 1866 i s Rakouskem, jimiž sazby s Anglií roku 1860 smlouvené ve Francii zevšeobecněly a pronikla mírná ochrana průmyslová.

Po tomto příkladě uzavíraly od let 1860tých i jiné státy vzájemné smlouvy liberální, i vytvořila se jakási mírně ochranářská soustava obchodních smluv západoevropských se vzájemnými nižšími tarify smluvními, kdežto proti ostatním státům platily vyšší a druhdy bojovné sazby autonomní. R. 1871 pojaly Francie a Německo do frankfurtského míru v článku 11., který měl z nouze nahrazovati úplnou smlouvu obchodní, vzájemné posuzování svých obchodních vztahů

dle zásady největších výhod, arci s obmezením na výhody, jež by ten či onen stát poskytl Anglii, Belgii, Holandsku, Švýcarsku, Rakousku a Rusku, tedy arci státům pro Francii i Německo nejdůležitějším.

Této výhody — nevypověditelné, protože byla obsažena nikoli ve smlouvě obchodní, nýbrž v mírové — není bezpečně známo, zda vyšel podnět od Německa (Delbrück) či od Francie, za tehdejších liberalistických proudů se však věc zdála skoro samozřejmou — využívala německá obchodní politika Bismarckova v ten způsob, že zdržujíc se sama všelikých tarifních smluv s jinými státy, které by byly přinesly prospěch Francii, těžila naopak pouze na základě této mírové doložky největších výhod ze všech tarifních úlev, Francii v jejích smlouvách s jinými státy dosažených.

Tato obchodní politika německá ve veřejném mínění francouzském, které již od dávných dob vůbec nebylo nakloněno tržební svobodě a obchodní smlouvou Cobdenovou z r. 1860 Napoleonem III. zprvu potajmu připravovanou a jaksi téměř jako obchodněpolitický převrat provedenou ještě více bylo roztrpčeno, nechuť k obchodním smlouvám po opětném odvratu od císařství k republice jen ještě stupňovala. K tomu přistoupila po válce francouzsko-německé potřeba zvýšení státních příjmů k úhradě nákladů válečných, a protože politicky tehdy rozhodující majetné třídy nebylo lze přimět k vydatnému přímému zdanění, byl stát odkázán na nepřímé dávky, předem tedy cla.

Zvýšena tudíž značně cla finanční a zavedena na krátko i dovozní cla na textilní suroviny (bavlnu, vlnu, hedvábí, len, konopí, jutu), dříví a pod., celní tarif ze 7. května 1881 zvyšoval největší část sazeb o 24 procenta a záhy přešlo v tábor ochraňácký i zemědělstvo. Pěstění obilín bylo ohroženo soutěží zámořskou, řepářství a lihovarnictví soutěží německou, vinařství po pohromách mšící révouou způsobených soutěží italskou a španělskou. Účinnost zvyšování autonomního tarifu celního mařena však platnými obchodními smlouvami se sazbami daleko mírnějšími. Zásadně protismluvná nálada tudíž stále stupňována, až koncem let 1880. a poč. 1890. za parlamentního a ministerského vedení Mélineova třetí republika nadobro se odvrátila od liberalistické tradice napoleonské. R. 1885 a 1887 zvýšena i cla na přívos obilí a dobytka, která dosud byla na mírné výši let

1860tých, a zavedena nově i ochrana vinařství. Průmyslový sever Francie shodl se s agrárním jihem o solidární celní ochranu.

Dnem 11. ledna 1892 vypověděny ke dni 1. února 1892 všechny dosud platné tarifní smlouvy (některé ještě z liberální éry Napoleona III, poslední z r. 1881), vydán nový generální celní tarif s opětným zvýšením cel průmyslových i agrárních a s t. zv. dvojitým tarifem, generálním a minimálním (celní sazby tarifu generálního zvýšeny proti tarifu z r. 1881 průměrem o 70 procent, sazby tarifu minimálního o 40 procent), zvláštní tarifní smlouvy celní neměly vůbec býti uzavírány.

Většina států poskytla Francii za minimální tarif nejvyšší výhody, jen Švýcarsko požadovalo některá zmírnění, a když tato byla odepřena, došlo pro Francii k celní válce se Švýcarskem (od počátku r. 1893 do léta r. 1895), po které Francie u 29 artiklů sešla pod sazby minimálního tarifu a jej tedy prolomila (sazby sníženy pro sýr o 20 procent, kondensované mléko o 8 procent, bavlněné, hedvábné tkaniny skoro o 50 procent, pletené zboží a j. o 30 proc., řezané dříví o 50 proc.). Ještě dříve, 1. března 1888, vypukla a déle trvala celní válka s Itálií, při které došlo na obou stranách k vysokým clům retorsním a která poškodivši o miliardy vzájemný obchod italsko-francouzský skončena teprv 20. listopadu 1898 dohodou o vzájemné platnosti největších výhod.

Také nový tarif francouzský z 29. března 1910 byl opět tarifem dvojitým se sazbami proti r. 1892 namnoze ještě zvýšenými.

Před válkou měla Francie smlouvy o největších výhodách se všemi čelnějšími státy světa, pro něž tedy platil tarif minimální, arci i ten s některými výjimkami (minimální sazby nepovoleny Itálii r. 1899 pro dovoz hedvábí a hedvábného zboží, Číně, Brasilii a Kanadě povoleny jen pro některé zboží koloniální, Americké Unii r. 1910 rovněž jen pro některé položky), kdežto u jiných platily maximální sazby z r. 1892, nebo dokonce zvýšené maximální z r. 1910.

§ 14. Obchodní politika Německa.

I. Stará říše německá nedospěla k jednotě hospodářské a obchodněpolitické. Neprovedena ani soustava pohraničních cel říšských se svobodným obchodem vnitřním. Již za Karla V. uvažováno o hraničním clu říšském, aby se nabylo prostředků pro vojenskou a soudní organisaci říše, ale jihoněmecká města, která